JYX JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Koskinen-Koivisto, Eerika

Title: Lapin sodan kulttuuriperintö ja muistin politiikka

Year: 2018

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittaja & Valtiotieteellinen yhdistys, 2018.

Rights: CC BY 4.0

Rights url: https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

Please cite the original version:

Koskinen-Koivisto, E. (2018, 13.12.2018). Lapin sodan kulttuuriperintö ja muistin politiikka. Politiikasta. https://politiikasta.fi/lapin-sodan-kulttuuriperinto-ja-muistin-politiikka/

LAPIN SODAN KULTTUURIPERINTÖ JA MUISTIN POLITIIKKA

13.12.2018

13.12.2018 POLITIIKASTA ARTIKKELIT, EERIKA KOSKINEN-KOIVISTO 0

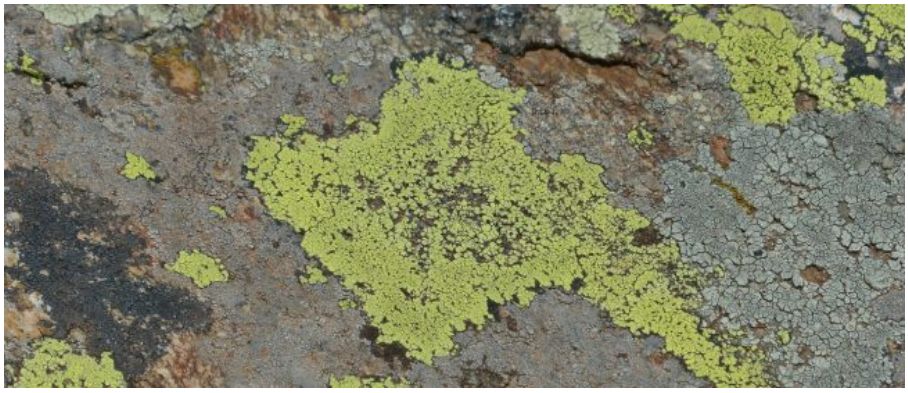

Lukuaika: 5 min.

Lapin toisen maailmansodan aikaiset kohteet ovat vaikeaa ja kiistanalaista kulttuuriperintoä.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana Lapin toisen maailmansodan tapahtumia, saksalaisaikaa ja Lapin sodan vaikutuksia on käsitelty niin populaarikulttuurissa, museonäyttelyissä kuin akateemisessa tutkimuksessa. Esiin on nostettu vaikeita ja vaiettuja kokemuksia, suomalaissaksalaisen yhteistyön eri ulottuvuuksia ja Lapin sodan aiheuttamien tuhojen pitkäaikaisia vaikutuksia.

Aiempaa tutkimusta täydentävät näkökulmat ja uudet avaukset ovat synnyttäneet keskustelua. Se osoittaa, että Lapin sodan kulttuuriperintö herättää edelleen voimakkaita tunteita monessa suomalaisessa ja että aihepiiriin liittyy aiemmin käsittelemättömiä teemoja.

> *Lapin sodan kulttuuriperintö herättää voimakkaita tunteita monessa suomalaisessa ja aihepiiriin liittyy aiemmin käsittelemättömiä teemoja.*

Lapin maakuntamuseossa on tuotettu ja siellä on ollut esillä useita rohkeita ja koskettavia näyttelyitä. ”Wir waren Freunde – olimme ystäviä. Saksalaisten ja suomalaisten kohtaamisia Lapissa 1940–1944″ –näyttely keskittyi ystävällismielisiin aseveljeyden vuosiin 1940–1944 ennen Suomen ja Saksan välistä Lapin sotaa ja sitä seurannutta tuhoa.

Eerika Koskinen-Koivisto
FT Eerika Koskinen-Koivisto on tutkijatohtori Jyväskylän yliopistossa.

Selaa arkistoa

demokratia
Arviot
Venäjä
populismi
Euroopan unioni
Suomi
Retoriikka
Turvallisuuspolitiikka
Tutkimus
Yhdysvallat
Yliopisto
Maahanmuutto
Tasa-arvo
Terrorismi
Media
Eurooppa
Ukrainan kriisi
Vaalianalyysit
Ranska
Ulkopolitiikka

Tulevat tapahtumat

Politiikan tutkimuksen päivät 2019
14.3.2019 I 08:00–15.3.2019 I 17:00

Näytä kaikki Tapahtumat

Uusimmat podcastit

”Maakuntauudistus ja vahvan valtio…
JARI AUTIONIEMI
00:00 00:00

Näyttelyssä esiteltiin runsaasti valokuvia ja esineitä, joista osan museo oli saanut pääosin lahjoituksina sekä paikallisilta asukkailta että alueelle sijoitetuilta saksalaissotilailta ja heidän jälkeläisiltään. Eräs aineistokokonaisuus koostui suomalaisen naisen ja saksalaisen sotilaan rakkaustarinaan liittyvästä kirjeenvaihdosta ja muistoesineistä.

Wir waren Freunde – olimme ystäviä -näyttely sai ennätysyleisön, jonka joukossa oli poikkeuksellisen paljon paikallisia, rovaniemeläisiä kävijöitä. Näyttelyn saama vastaanotto oli pääsääntöisesti varsin myönteistä, mutta niin käsittelytapa kuin näyttelyn markkinointimateriaali tulitikkuaskeineen tulkittiin joidenkin toimesta provokatiiviseksi ja tarkoitushakuiseksi. Näyttelyn tekijät olivat tietoisia markkinointimateriaalinsa tulenarasta potentiaalista ja osasivat odottaa reaktioita näyttelyn rajaukseen liittyen.

Saksalaisaikaa koskevaa näyttelyä seurasi **Jari Kosken** valokuvanäyttely ”Seitajärvi 1944 – Sota asuu meissä kaikissa”, joka toi esiin Lapin synkkää sotahistoriaa. Siihen kuuluvat neuvostojoukkojen partisaani-iskut vaikuttavat edelleen lappilaisten perheiden ja kylien arjessa kipuna, poissaolona, suruna ja kaipauksena. Suomen valtion pitkään ohittamien tragedioiden muistitietoa on alettua tutkia vasta aivan viime aikoina.

Tänä vuonna Lapin maakuntamuseoon avautui myös uusi perusnäyttelyosio ”Suomi Jäämeren rannalla – Petsamo 1920–1944″, johon liittyy myös Petsamon historiaa monipuolisesti käsittelevä laadukas näyttelyjulkaisu.

Lapin yliopiston kulttuurihistorian tutkijoiden Feeniks–hankkeessa (2011–2017) tarkasteltiin Lapin sodan ja jälleenrakentamisen traumaattisia muistoja ja mielen jälleenrakennusta kulttuurin ja taiteen näkökulmasta. Tutkimushanke nosti esiin sodan tuhon ja sen kiihdyttämän kulttuurisen muutoksen moninaisia vaikutuksia Lapin alueen asukkaiden elämään. Hankeen tutkijoiden ja yhteiskumppanien tutkimuksesta on julkaistu muun muassa artikkelikokoelma *Lappi palaa sodasta*.

Juuri päättyneessä Helsingin ja Oulun yliopistojen monitieteisessä Lapin synkkä kulttuuriperintö -hankkeessa (2014–2018), jossa itse työskentelin, tutkittiin Suomessa toimineiden saksalaisjoukkojen jälkeensä jättämää materiaalista kulttuuriperintöä ja siihen liitettyjä moninaisia arvoja ja merkityksiä. Hankkeessa paitsi kartoitettiin tutkimattomia Lapin metsistä löytyviä saksalaisten joukkojen tukikohtia ja rakennelmia, kuten vankileirejä, tarkasteltiin myös museoiden olemassa olevia kokoelmia ja näyttelyitä sekä sodan kulttuuriperinnön asiantuntijoiden ja harrastajien asenteita heitä ympäröivien sotahistoriakohteiden kohteluun ja hyödyntämiseen.

> *Miten sodan materiaalista kulttuuriperintöä kohdellaan ja miten sen kanssa vuorovaikutetaan Lapissa?*

Keskeinen lähtökohta oli tarkastella, miten sodan materiaalista kulttuuriperintöä kohdellaan ja miten sen kanssa vuorovaikutetaan Lapissa. Lapin sodassa tuhoutui merkittävä määrä sekä Lapin alueen sotilaallisesta infrastruktuurista että siviiliasutuksesta mukaan lukien irtain omaisuus. Siksi sodanaikainen materiaali on paitsi kierrätettyä ja uudelleenkäytettyä, myös hajanaista ja unohdettua.

Tutkimme myös Lapin toiseen maailmansotaan liittyvän militarian keräilyä. Viimeksi mainittuun liittyy järjestäytynyttä harrastustoimintaa mutta myös harmaalla alueella liikkuvaa, kulttuuriperinnön säilyttämisen näkökulmasta kyseenalaista metallinetsintää, maaston siivousta ja sotaromun kauppaa.

1. ”Maakuntauudistus ja vahvan va…	**10:14**
2. ”Naispopulistien politiikkaa – 6.9.2…	9:14
3. ”Demokratian hauras sydän – 1.9.…	13:31
4. ”Mauno Koiviston kiistanalainen …	20:42
5. ”Politiikan huonosti käyttäytyvät …	9:00

Kaikki julkaistut podcastimme löytyvät omalta sivultaan.

Politiikasta kouluissa

Politiikasta kouluissa on Politiikasta-verkkolehden uusi toimintamuoto, jossa yläkouluille ja lukioille tarjotaan mahdollisuus saada yhteiskunnan tutkija kylään keskustelemaan oppilaiden toivomista ajankohtaisista aiheista.

Kevään 2019 vierailujen haku on käynnissä!

Lue lisää

Kun haastattelimme museoiden ja metsähallituksen työntekijöitä, sotahistoriaharrastajia ja kulttuuriperintöaktivisteja, kohtasimme monenlaisia näkökulmia Lapin sotahistoriaan ja kulttuuriperintöön. Hahmotimme muistin politiikan dynamiikkaa, johon liittyy niin paikallinen kuin kansallinen ulottuvuus.

Taivalselän tykkipatteri Vuotsossa 2016. Kuva: Eerika Koskinen-Koivisto

Vaikeaa ja synkkää kulttuuriperintöä?

Lapin synkkä kulttuuriperintö -hankkeemme oli nimetty jo hakemusvaiheessa kiinnittyväksi tiettyyn teoreettiseen käsitteeseen ja tutkimusperinteeseen. Käsite vaikea kulttuuriperintö (*difficult heritage*) viittaa menneisyyden vaiheisiin, joista muistuttava kulttuuriperintö koetaan jonkun ihmisryhmän toimesta kiusalliseksi, kipeäksi tai häpeälliseksi nykyhetken näkökulmasta.

Se on usein kiistanalaista kulttuuriperintöä (*contested heritage)*, jota ei välttämättä ole historian eri vaiheissa hyväksytty osaksi kansallisia representaatioita tai edes tunnustettu kulttuuriperinnöksi.

Lapin toisen maailmansodan aikaiset kohteet ovat joko kiistanalaisia tai jostain syystä sivuutettu ja unohdettuja kohteita. Vain muutama niistä on saanut Museovirastolta merkittävän kulttuuriperintökohteen statuksen.

> *Lapin toisen maailmansodan aikaiset kohteet ovat joko kiistanalaisia tai jostain syystä sivuutettu ja unohdettuja kohteita.*

Suurin osa kohteista on vailla muistomerkkejä tai tietokylttejä. Monet saksalaisten läsnäolosta kertovista muistomerkeistä, kuten vuonna 1963 perustettu saksalaisten sotilaiden hautausmaa Norvajärvellä, ovat kohdanneet aikanaan vastustusta tai myöhemmin vandalismia.

Monien kohteiden synkkä menneisyys on sivuutettu tai häivytetty uusien rakennusten ja turistikohteiden imagoon sopimattomana, kuten esimerkiksi Rovaniemellä sijaitsevan joulupukin kylän kohdalla.

Monet sotakohteista ovatkin vain iäkkäiden paikallisten asukkaiden tai sotahistoriaharrastajien tiedossa. Tuntemattomuus ja syrjäinen sijainti on kuitenkin myös suojannut niitä esimerkiksi metallinpaljastimia käyttäviltä aarteenetsijöiltä.

Arkeologian ja kulttuuriperinnön tutkimuksen kentällä on havaittu, että vaikeaan kulttuuriperintöön liittyy erilaisia myyttejä, yliluonnollisia kertomuksia, kummittelua ja muita kiehtovia ominaisuuksia, jotka ruokkivat erityistä

kiinnostusta makaaberiin historiaan – oli kyse sitten kuolemaan, rikoksiin, sotaan tai sortoon tai kuvitteellisiin kauhuihin liittyvistä kohteista.

Ilmiö on tunnistettu jo vuosikymmeniä sitten turismin tutkimuksessa ja käsitteellistetty synkäksi turismiksi *(dark tourism)*. Synkän turismin ilmentymiin voidaan lukea aiemmin mainittu sotakohteisiin suuntautuva metallinetsijöiden aarteenmetsästys (treasure hunting) ja hautausmaaturismiin kuuluva kummitusjahti (*legend tripping*).

Synkkä kulttuuriperintö (*dark heritage*) on yhdistelmä edellisiä käsitteitä. Se korostaa niin kiinnostusta tutkia ja vetoa vierailla erilaisilla historian julmien tapahtumien näyttämöillä kuin poikkeavia lähestymistapoja kulttuuriperintöön. Synkkä kulttuuriperintö ei siis ole aina vain hankalaa ja vaikeaa vaan myös resurssi ja kiinnostuksen kohde.

Vaikeaa tai synkkää kulttuuriperintöä tutkiessa onkin tärkeää ottaa huomioon, että eri ihmisryhmät tulkitsevat historiaa eri tavoin. Kaikki eivät pidä esimerkiksi toiseen maailmansotaan liittyvää kulttuuriperintöä yhtä vaikeana tai synkkänä. Siinä missä toisille sillä on henkilökohtainen ja vakava merkitys, näkevät toiset sen jännittävänä ja kiehtovana. Erilaisten tulkintojen vuoksi sodan kulttuuriperinnön hyödyntäminen vaikkapa matkailussa on hyvin haastavaa.

Rovaniemi 2015. Kuva: Eerika Koskinen-Koivisto

Osa paikallista ja kansallista historiaa?

Vaikka materiaalista kulttuuriperintöä käsittelevään tutkimukseemme suhtauduttiin pääosin myönteisesti, kohtasimme jonkin verran suoranaista kritiikkiä tutkimushankkeen nimeä ja lähestymistapaamme kohtaan. Monissa paikoissa tutkimusryhmämme otettiin vastaan hieman epäluuloisesti ja tunnustellen.

Huomasimmekin nopeasti, että joillakin paikkakunnilla suhtautuminen ja kiinnostus sodan kulttuuriperintöön noudattelee pitkät perinteet omaavia poliittisia, joissakin tapauksessa paikallispoliittisia, jakolinjoja tai muita jännitteitä ja vastakkainasetteluja – kuten esimerkiksi saamelaisalueen ajankohtaisia kysymyksiä.

Jotkut yksittäiset haastateltavamme Lapin alueella vierastivat nimen sanavalintaa siksi, että he tulkitsivat sen poliittisesti asenteelliseksi:

sodanvastaiseksi ja vasemmistosuuntaiseksi. Lisäksi eräät sotahistoriaharrastajat kokivat synkän kulttuuriperinnön leimaavan heidän kiinnostuksen kohteensa arveluttavaksi ja kielteiseksi. Yksi Lapin alueen ulkopuolelta tuleva sotahistoriaharrastajista koostuva kollektiivi kieltäytyi kokonaan yhteistyöstä kanssamme.

> *Monet haastateltavat kokivat käsittelyn tarpeellisena ja tervetulleena, sillä se on väistämättä osa alueen, yhteisöjen ja perheiden historiaa, jonka läsnäoloon he ovat arjessaan tottuneet.*

Yllätykseksemme suurin osa haastateltavistamme Lapin alueen asukkaista, mukaan lukien sodan kulttuuriperinnön harrastajat ja kulttuuriperintötyön ammattilaiset, ei pitänyt Lapin toisen maailmansodan aikaisia tapahtumia, kokemuksia ja sodan aineellista kulttuuriperintöä mitenkään vaikeana eikä edes kovin kiusallisena puheenaiheena. Sen sijaan monet haastateltavat kokivat sen käsittelyn tarpeellisena ja tervetulleena, sillä se on väistämättä osa alueen, yhteisöjen ja perheiden historiaa, jonka läsnäoloon he ovat arjessaan tottuneet.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö aihepiiriin liittyisi myös kipeitä kokemuksia. Niistä ei ole suinkaan vaiettu perhepiirissä ja kyläyhteisöissä, vaan surullisten tapahtumien paikat ja niihin liittyvät kertomukset elävät paikallisessa muistitiedossa. Tieto kulttuuriperintökohteista ja niihin liittyvistä merkityksistä ja kertomuksista ei kuitenkaan ole välttämättä ulkopuolisten, esimerkiksi Metsähallituksen tai museoviranomaisten, tiedossa – alueella vierailevista retkeilijöistä puhumattakaan.

Toisen maailmansodan aikaisia sotakohteita ei tällä hetkellä hyödynnetä juurikaan Lappiin suuntautuvassa matkailussa. Tutkimushankkeemme lisäsi omalta osaltaan paikallisten kiinnostusta sodan kulttuuriperintöä kohtaan, ja keskusteluja sota-aikaisten kohteiden saavutettavuudesta esimerkiksi kylttien ja virtuaalisten sisältöjen avulla on käyty esimerkiksi Inarissa.

Lapin sodan kulttuuriperinnön hyödyntäminen olisi merkityksellistä paitsi matkailuelinkeinon edistämisen, myös paikallisen identiteetin kannalta. Näin Lapin sodan aikaiset tapahtumat tulisivat näkyväksi osaksi alueellista historiaa, ja niiden paikoilla vierailevat matkailijat saisivat tietoa toisen maailmansodasta monitahoisista vaikutuksista sekä Lapin sodasta osana kansallista ja ylikansallista historiaa.

Käsittelemme Wir waren Freunde – olimme ystäviä -näyttelyn kävijäkyselyn tuloksia piakkoin julkaistavissa suomen- ja englanninkielisissä artikkeleissamme Suomen Museossa *ja* Difficult Issues *-artikkelikokoelmassa. Lisäksi tässä kirjoituksessa esitettyjä ajatuksia pohditaan tarkemmin teksteissä, jotka ilmestyvät* Ethnologia Fennican *ja* Ethnologia Europaean *tulevissa numeroissa sekä* Encyclopedia of Global Archaeology *-kokoelmassa.*

Etnologi, FT Eerika Koskinen-Koivisto työskenteli tutkijatohtorina Suomen Akatemian rahoittamassa Lapin synkkä kulttuuriperintö -hankkeessa Helsingin yliopistossa ja on jatkanut tutkimusta toisen maailmansodan kulttuuriperinnöstä ja perhehistorioista Jyväskylän yliopistossa.

Kirjoitus on osa Näkökulmia kulttuuriperintöön *-kirjoitussarjaa.*

Lisää aiheesta

Uusi Tuntematon Sotilas on tylsä ja kiusaannuttava…

Heikkinen: Terveiset Kutturasta eli potut pottuina

Saamelaisten oikeudet ja asema alkuperäiskansana

Itämeri aikakoneena: Ympäristöön liittyvän kulttuu…

Jaa tämä:

Twitter Facebook 55 Google Tulosta

KULTTUURIPERINTÖ, LAPPI, NÄKÖKULMIA KULTTUURIPERINTÖÖN, SOTA

Leave a comment

Your email address will not be published.

Comment

Name *

Email *

Website

Ilmoita sähköpostilla tulevista kommenteista.

Ilmoita sähköpostilla uusista postauksista.

Lähetä kommentti

Seuraa meitä Facebookissa

Seuraa meitä Twitterissä

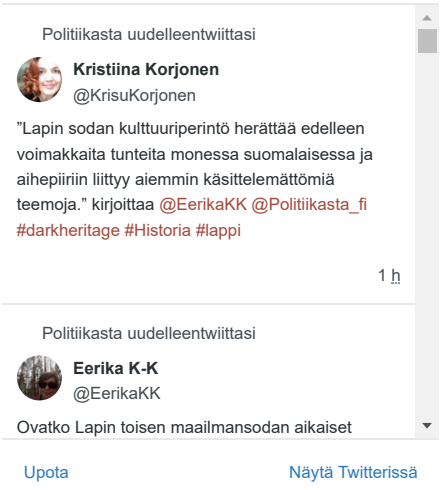

Meistä

Etusivu
Mikä?
Arkisto
Videot
Tapahtumat
Podcastit
Toimitus
Kirjoittajat
Politiikasta kouluissa
Terms & Privacy Policy

Seuraa meitä

Politiikassa kouluissa

Kevään 2019 vierailujen haku on käynnissä!
Lue lisää

@ Politiikasta.fi ISSN 2323-7090